Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Etymologiae

Isidorus <Hispalensis>

[Augsburg], 1472

Liber XX de mensis primvs dedalvs mensas [...]

urn:nbn:de:bsz:31-128502

Visual Library

coturni quos quidam & etiã calones appellant· eo q̃ ex salice fierent· nam greci ut diximus lignũ calon uocabãt. ¶ Talares calcei socci sunt qui inde nominati uidentur qd̃ ea figura sint ut contingãt talum sicut sub tolares qd̃ sub talos sũt quasi sub talares. ¶ Obstrigilli sũt qui per plantas consuti sũt et ex superiori parte corrigia trahitur ut constringantur· vnde & nominantur ¶ Osas puto ab os primum factas & quamuis nũc ex alio genere nomen tantũ pristinum retinent. ¶ Mulei similes sũt coturnoꝝ solo alto· superiore autem parte cum osseis uel eris malleolis ad quos lora deliebantur uel dirigebãtur· Dicti autem sunt a colore rubro qualis est mulli piscis. ¶ Solee sunt quibꝰ tantũ pedum plãte teguntur dicte a solo pedum. Item solee ad materiales ex materiali corio intexta. ¶ Socci cuius diminutiuum soccelli appellati inde quod soceum habeant· in quo pars plante inicitur. ¶ Calige uel a callo pedum dicte· uel quia ligãt̃ Nam socci non ligantur sed tantũ intromittũt. Cernui socci sũt sine solo lingulati· quos nos foliacos uocamus. ¶ Perones & culponei rustica calciamenta sunt. ¶ Baxee calciamenta mulieꝝ sunt. ¶ Corrigie a coriis uocantur uel a colligatione· q̃si colligie ¶ Clauati quasi caluiati· eo quod minutis clauis· idest acuis sola caligis uinciatur. Explicit liber· xviiii.

INCIPIT·LIBER·XX·DE·MENSIS· ¶ Ca·i·

PRIMVS·DEDALVS·MENSAS ET·SELLAS·FECIT·COQVINE APPARATVM·APPITIVS·QVIdam primus conposuit qui i eo absumtis bonis morte uoluntaria perit. Et merito quia is qui gule atq; edacitati seruit et animam & corpus interficit· ab estu & comesu mense factum dicitur uocabulum. nullum enim alium habet usum. ¶ Thorus dicitur a tortis herbis· quae accumbenciũ humeris subponuntur. ¶ Stefadium ab stipitibus dictũ quasi· stipadium· Sic enim prius ceptum est. ¶ Accubitum a cibo uocatum quasi ad cibitum epularũ. ¶ Conuiuium apud grecos a conputatione ·apud nos uero a conuictu reccius appellatur· uel quia uite collutionem habet· Item conuiuiũ

dicitur a multitudine conuescentiũ ·nam priuata mensa uictꝰ
est conuiuium non est. Conuiuii triplex est modus·discũben/
di· edendi· & bibendi. Discũbendi·ut thoris iussi discũbere
pictis. Edendi & bibendi·ut postquam prima quies epulis
mensequ remote. Crateras magnas stauunt & uina coronant.

De·Escis· Ca·ii

Cibus dictus qa capitur ore sicut esca quia eam os capit
Victus ,pprie uocatur qa uitã retinet· vnde & ad ci/
bum uocare inuitare dicitur. Alimonia dicit eo qꝰ eius sup/
tu corpus alatur· hãc iuuenes accipiunt ad incrementum senes
ad perseuerãtiam· neqꝫ enĩ subsistere poterit caro nisi cõfortetur
alimentis. Alimentum enim est quo alimur· alimonia len/
di cura. Affluentia nuncupata quasi rei nimium exuberan/
tis effusio· ultra quam satis est moduſqꝫ non est. Opulentia
ab ope dicta est quam si discucies iuenies eam tenere modum
Nam quomodo opitulatur quod nimium est cum incomodi/
us sit sepe quam paruum. Epule ab epulentia rerum dicte.
Epule autem simplices in duo necessaria diuidunt· panem &
vinum & in duo supflua quae terra & mari uescendi causa ex/
qrunt. Dapes autẽ regum sũt epule priuatoꝝ. Delicie nũ/
cupate quod his delectentur hoemines easqꝫ suauiter appetãt.
Pulmentũ uocat a pulte siue enĩ sola puls siue quid aliud eiꝰ
permixtione sumatur· pulmentum proprie dicitur. Sacietas
autẽ & saturitas sibi differunt·nã sacietas ex vno cibo dici po/
test pro eo quod satis sit. Saturitas autem a saturo nomẽ ac/
cepit quod est uario alimentoꝝ apparatu conpositũ. Crapula
est inmoderata uoracitas q̃si cruda epula cuius cruditate g̃uat
cor·& stomachus indigestus afficitur·Inmoderata enim uora/
citas uicium est·sed tantum id salutis est quantum sustentati/
oni natureqꝫ sufficiat. Lentaculum est primus cibus quo ie/
iunium soluitur·vnde & nuncupatum·Nigidius nos ipsi ieiu/
nia lectaculis leuibus poluimꝰ Prandium ab apparatu eden
di dictum· proeprie autem veteres prandium uocabãt omnium
militum cibum ante pugnam· vnde est illud ducis aploquiũ
prandeamus tanquã apud inferos cenaturi. Merenda ẽ cibꝰ
qui declinante die sumitur q̃si post meridiem edenda & ,pxio
cene·vnde et ante cenia a quibusdam uocantur Item merendare
idest q̃si meridie edere. Annona tractum est a tempore quo

romani veteres ad cibos euocabantur· Sic marcialis Imperat
excelsos frangere nona thoros· quod & usq; hoedie perse faci/
unt. ¶ Cena uocatur con munione uescentium· Cenon quip/
pe greci conmune dicunt· vnde & conmunicantes quod con'
muniter epulari idest pariter conueniant· apud veteres enī soli/
tum erat in ppatulo uescere & conmuniter epulari ne singula/
ritas luxuriam gigneret· Est autem cena uespertinus cibo quā
uespertinam antiqui dicebant· In usu enim nō erant prandia.
¶ Panis dictus quod cum omni cibo apponatur· uel qd om/
ne animal eum appetat· pan enim grece omne dicit. ¶ Cibario
est qui ad cibum seruis datur· nec delicatus. ¶ Fermentacius
fermentis confectus. ¶ Azimus non fermentatus· nam azimo
ē sine fermento sincerus ¶ Accrisimus leuiter fermentatus q̃si
acro azimus. ¶ Siligineus panis a frumenti genere nūcupatur
¶ Siligo enī genus est tritici. Rubidus recoctus & rubefacto
¶ Subcinericius cinere coctus & reuersatus· Ipse est et focati/
us. ¶ Clibanicius in testa coctus. ¶ Sfungia panis aqua diu/
tissime laxatus· similiam modicam accipit· & fermentū modi/
cum & haebet humectaciones pluq̃m omnis panis· vndae
& sfungie nomen accepit. ¶ Placente sunt quae fiunt de farre
quas alii liba dicunt· eo qd libeant & placeant. ¶ Laganum ē
latus & tenuis panis qui primū in aqua & postea in oleo frigi
tur. ¶ Dulcia sunt genera pistorii opis a sapore dicta· melle enī
a sparso sumuntur. ¶ Crustula diminutiuū est· a crusta panis
oleo conspsus in medio concauus & tortus· hec & torta panis
¶ Crusta autē est supficies panis. ipsa et fragmenta quia diui/
dūt· ut fracta. ¶ Simila subtilissia ē farina. ¶ Amolū flos farie
tenuissimum pre leuitate de mole erectum· vnde & appellatū
quasi a mola. ¶ Farina & furfures a furre dicte· cuius sūt pur/
gamenta. ¶ Polles genus est farine candidissie. ¶ Fermentum
a feruore nuncupatum· quod plus prima hora non potest cō/
tineri· crescendo enim excedit. ¶ Carnes dicte· quia care sūt· siue
a creando· vnde et a grecis creas uocantur. ¶ Crudum quod sit
cruentum· Est enim cum sanguine. ¶ Coctum quasi coactum
idest ab igne uel aqua uiolenti modo actū· Sed & multi tem/
poris aliquid coctū uocatur. ¶ Assum quod ardeat· q̃si arsū
¶ Elixum eo qd in aqua sola decoqtur. ¶ Lixa enī aqua dicit
ab eo q̃ sit soluta· vnde & solutio libidinis luxus· & membra

a loco mota luxa dicitur. ¶ Frixum a sono dictum quando ar/
deat in oleo. ¶ Salsum quasi sale aspersum demptis e medio
sillabis tribus. ¶ Rancidum ex uicio nũcupatum quod raucos
efficiat. ¶ Succidia carnes inusum reposite a succidendo dicte
¶ Lardum eo quod in domo repositum cum seruatur· nã anti
qui domos lares dicebant. ¶ Taxea lardus est gallice dictum.
·vnde dicit afranius. In rosa gallũ sagatum pingui pastũ taxea
¶ Anxungia ab uncione uocata. ¶ Sebum a sue dictum quasi
suebum qd plus pinguedinis hoc animal habeat ¶ Offa ẽ pro/
prie frustum dencium cuius diminutiuum offellam facit·vnde
& offarii coci quia particulatim idest offatim excoquunt·nam
offa latrantium quae simos canis iacitur saciatu ilico conpe/
scitur & silescit. ¶ Frustum uocatum qd capiatur a frumine
Est enim frumen summa pars gule. ¶ Pulpa dictum qd pulte
olim mixta uescebatur· vnde & pulmentarium & pulmẽtum
dictum. ¶ Lucanice dicte quod prius in lucaniae facte sunt.
¶ Farcimen caro concisa et minuta dictum quod ea intestinũ
farciatur hoc· est impleatur cum aliarum rerum conmixtione.
¶ Minutal uocatum qd fiat de piscibus & de ficis oleribusq;
minutati inconcisis. ¶ Afritrum quod latine spumeum uocat
afro enim graece spuma dicitur. ¶ Martisia in mortario ex pisce
fiunt inde & nominata·Isocem piscem quendam dicũt ex quo
primum isicia facta sunt & quamuis ex alio genere pisciũ fiant
·inicium tamẽ piscis uocabulũ dedit. ¶ Galatice a calore lacteo
nominate·greci enim gala lac dicunt·Sferas a rotũditate graeco
uocabulo appellatas· quicquid enim in rotundũ format sfera·
a grecis dicitur. ¶ Ius coquine magistri a iure nuncupauerunt
quia ea est lex condimenti eius ·hanc greci zemam uocãt. ¶ Ca/
seum qd careat seru quasi careum ·nam serum ei omne deducit
ut ponderibus arguatur. ¶ Colustrum lac nouum quod neu/
tri generis est. ¶ Lac a greco sermone deriuatum est ꝓ cando/
re ·graeci enim album leucon dicunt·lac uero & sanguis qu d
nutrit & quod nutritur·nam lacte nutrimur·uiuimus sangui/
ne. ¶ Quaccum quasi coactum quasi coagulatũ accepta enim
secum alia specie coagulat. ¶ Mel grece appellationis est· quod
ab apibus nomen habere probatur ·nam apis grece mellese di/
cit ·antea mella aũt de rore erant inueniebãturq; in harundinũ
foliis Vn et virgilio·Nactenus arei mellis celestia dona·siqdẽ

hucſq; in india & arabia colligatum reperitur ramis inherens in ſimilitudinem ſalis. Omne autem mel dulce dicitur. ¶ Sardum amarum eſt abſintii cauſa cuius copia eius regiones apes nutriũtur. ¶ Fauum uocari quia comedit magis q̃m bibitur Fagere enim graeci comedere adpellant. ¶ Aiunt autem medici & qui de humanorum corporũ ſcripſere naturis p̃cipueq; galli/enus in libris quorũ titulus eſt. In quo puerorum & iuuenum ac perfecte etatis uiroꝝ mulierumq; corpora inſito calore feruere & noxios eſſe his etatibus cibos qui calorẽ au/geant ſanitatiq; conducere frigida quaeq; inuſum ſumere. ſicut e contrario ſenibus q̃ pituita laborãt & frigore calidos cibos & uina uetera prodeſſe.

De Potu. Ca. iii

Potio a greca deriuatione uocata hanc enim illi potos di/cunt. ¶ Aqua generaliter uocata quod ſupficies eius equalis fit. hinc & equora. Hanc quidam recẽtem uo/cant quia reuicitur noua a fonte uel a flumine. Nam uetus pu/treſcit. quia non eſt utilis uetuſta ut uinum. ſed ſtatim ſublata & de flumine fonte uel puteo feteſcit enim uetuſta. ¶ Vinum inde dictum quod eius potus uaenas ſanguinae cito repleat. hoc alii q̃ nos cura ſoluat lieum appellant. veteres uinum uenenum uocabãt. ſed priuſ q̃m inuẽtum eſt uirus leatiferi ſuci hoc uinum uocatũ eſt illud uenenum. vñ & ieronimꝰ in libro quẽ de uirginitate cõſeruanda ſcripſit adoloſcentulas. inquit ita ui/num fugere debere ut uenenũ pro naeatis calore feruenti bibãt & pereant. Inde eſt quod apud uetẽs romanos femine non ute/bantur uino niſi ſacrorum cauſa caeris diebus. ¶ Merum di/cimus cum uinum purum ſignificamus. nam merũ dicimus quicquid purũ atq; ſincerum eſt. ſicut et aquam meram. nulli utiq; rei mixtam. hinc & merẽda quod antiquitus id temporis pueris opperariis panis merus dabat. aut q̃ meridient eo tem/pore id ſoli. ac ſeperatim non ut in prãdio aut in cena ad unam menſam inde credimus etiam illud tempus quod poſt mediũ diem eſt meridiem appellari q̃ purum fit. ¶ Muſtum eſt ui/num elacu ſtatim ſublatum. dictum autem creditur muſtũ q̃ in ſe limum & terram habeat mixtam. nam mus terra eſt. vnde & humis cuius tanta uis feruoris eſt ut uaſa quamuis grandia ex eo plena abſq; ſpiraminae replacta ilico diſrumpat. ¶ Roſeu

vinum idest cũ rubore·rosa enim rubet. ¶ Aminium uero q̃si
sine eminio id est sine rubore· nam album ẽ. ¶ Succinacium
sucine gemme simile est id est fului coloris. ¶ Limpidũ uinũ
id est perspicuum ab aque specie dictũ q̃si limphidũ· limpha
enim aqua est. ¶ Turbidum quasi terbidũ id est terra conmix
tum quod est fece. ¶ Falernum uinum uocatũ a falerna regiõe
campanie ubi optima uina nascuntur. ¶ Colatum uas ꝓpriũ
nũcupauit in quo deportat̃. ¶ Gazetum uero regio unde defert̃
·gaza enim oppidum est palestine. ¶ Infertum uinum dicitur
quod altari libatur atq; offert̃. ¶ Spurcum quod offerre nõ li/
cet·aut cui aqua mixta est quasi spurium hoc est immundum.
¶ Honorarium uinum quod regibus & poetentibus honoris
gracia offertur·Cato de innocencia sua·Cum essem in ꝓuincia
legatus q̃m plures ad pretores & consules uinum honorarium
dabant·nunquam accepi ne priuatus quidem. ¶ Crudum ui/
num insuaue quod serui potant. ¶ Acetum uel quia acutũ uel
quia aqua mixtum·uinum enim aqua mixtũ cito in hũc saporẽ
redigitur·vnde acetum quasi aquidũ. ¶ Acidum quasi aquidũ
quia ap̃a lauant̃ vue ĩ torculari post expressum uinum·est enim
vilis potus seruis aptus. ¶ Conditum uocatum quod non sit
simplex sed conmixtione pigmentorum conpositũ. ¶ Lactatũ
est potio elacte. ¶ Mulsum uex melle mixtũ·est enim potio ex aqua
& melle quod greci melicratum uocant. ¶ Incomelum mustũ
melle admixtũ uehemẽterq; agitatũ atq; conmotũ. ¶ Idrome/
lum q̃ fiat ex aqua & malis matiantis. ¶ Saccatum liquor est
aque fece uini admixtꝰ & sacco expressus. ¶ Oximellum appel/
latum quod aceti & mellis ꝑmixta cõfficiatur materia· vñ &
dulcedinẽ retinet & aquorẽ. ¶ Rodomellium dicitur eo quod
insuco rose mel admiscitur. ¶ Melicratum uinum melle mixtũ
¶ Medus q̃si melus qa ex melle fit·sicut calamitas ꝑ cadami/
tas. ¶ Fecula uua pingueis decocta usq; ad crassitudinem mel/
lis ac refrigerat utilis stomacho. ¶ Passum quicquid ex uua pas
sa conpressum effluxerit· dicitur autem passum a patiẽdo· nam
percutit̃ uua siccior & decoquit̃ & inde fit passum. ¶ Defrutũ
dictum est q̃ defrudatur & quasi fraudem patiatur. ¶ Carenũ
eo q̃ feruendo parte careat·tercia enim parte musti amissa quod
remanserit carenum est· Cui contr̃ia sapa est quae feruendo ad
terciam redacta descendit. ¶ Sicera est omnis potio quae extra

uinum inebriare potest· cuius licet nomen hebreum sit ·tamen latinum sonat pro eo ꝙ ex succo frumenti uel pomorum cōfici/atur· aut palmarum fructus in liquorem exprimantur coctisq; frugibus aqua pinguior quasi sucus colatur et ipsa potio sicera nuncupatur. ¶ Ceruisa a cerere dicitur id est fruge uocata ē enī potio ex seminibꝰ frumenti uario modo confecta. ¶ Celia a ca/lefaciendo appellata est enim potio ex sucu tritici partem con/fecta· suscitatur enim ignea illauis ·germinis madefacte frugis ac deinde sicatur & post in farinam redacta molli sucu ad mi/scitur quo fermētato sapor austeritatis & calor ebrietatis adiicit̄ quae fit in his partibus ispanie cuius ferax uini locus non est. ¶ Fex dicta quod sese uasis ad emergendo adfigat. ¶ Garū est liquor pisciū salsus qui olim conficiebatur ex pisce quem gre/ci garon uocabant & quāuis nunc ex infinito gaenere piscium fiat· nomen tamē pristinū retinet a quo iniciū sūpsit. ¶ Liqua/mē eo dictū qđ soluti ī salsamēto pisculi eundē humorē linquāt cuius liquor appellatur salsugo uel muria· Proprie autē muria dicitur aqua sale conmixta effectaq; gustu in modum maris. ¶ Sucus dicitur ꝙ sacco exprimatur ut tisane. ¶ Tisane·zema apozima greca uocabula sunt.

¶ De· Vasis· Escariis· ¶ Ca·iiii

Vasa dicta a uescendo ꝙ in ea esce apponant̄ cuiꝰ dimi/nutiuum uascula quasi uescula. ¶ Fictilia dicta ꝙ fiāt & fingantur ex terra· fingere enim est facere formare & plasmare· vñ et figuli dicuntur & uas fictile dicitur nō fictum in illud quod mendacium est·s; qđ format̄ ut sit & habeat ali/quam formam·vnde & apostolus dicit·numquid dicit figmē/tum ei qui se fingit·q̄re sic me fecisti· Fictilia uasa in samo insu la prius inuaenta traduntur facta ex creta et indurata igni·vnde & samia uasa· peostea inuentum & rubricā addere· & ex rubra creta fingere· antiquiorem autem fuisse dicūt usum fictilium uasaꝝ q̄m fūdendi aeris aut argenti· apud ueteres enī nec aurea nec argētea·s; fictililia uasa habebantur ·sicut ad uina dolus ex/cogitatis ad aquas āphoris ydriis ad balneas ac reliquis quae in usibus hominū aut rota fiūt aut manu aptantur. ¶ Argilla autem ex cocta testa uocabulum accepit quia dum mollis esset· efficitur testa naec conmunicat cum uocabulo pristini generis quia qđ fuit non est. ¶ Arietina uasa exaretio municipio italie

dicunt ubi fiunt·sunt enim rubra· De quibus sedu'ius. Rubra
quod adpositū testa ministrat holus. ¶ Samia uasa quidā pu/
tant ab oppido samo graeci & habere nomen ·alii dicunt cretā
esse italie quae nō longe a roma nascitur quae samia appellatur
¶ Celata uasa argentea uel aurea sūt signis eminentioribꝰ ītus
ex traue expressa a cello uocata quod est genus ferramenti quod
uulgo celionem uocant. ¶ Crisendita uasa deaurata graecū est.
¶ Anaglipha q̃ superiꝰ sint sculpta·graeci enī ana sursū gliphe
sculpturam dicunt idest sursum sculpta. ¶ Discus antea· iscus
ab specie scuti·vñ & scutella per diminutionem· est enī eiusdem
similis. Postea discꝰ uocatus qd̄ det escas idest apponat·a quo
& discumbentes dicte siue· idest quod iaceant
¶ Messorium uocatum à mensa per deriuationem quasi men/
sorium. ¶ Parapsis quadriangulu & quatrilat·rū vas idest pa/
ribus absidis. ¶ Patena q̃ dispansis patentibusq̃ sitoris lancis.
¶ Gauata quia cauata· g·pro·c·l tera posita· hinc & conca· sed
illa cauata ista concaua·sic & greci hec nuncupant ¶ Apophe/
reta a grecis a ferēdo poma uel aliquid nominata· est enī plana.
¶ Salinum uas aptum salibus· idem & su'ʒica· quasi 'alʒica.
¶ Acetabulum quasi aceta ferum quod cetum ferat. ¶ Coclear
ab usu prius coclearum dictum·hinc est illud uetey discon·Sū
concleis habilis et nec minus utilis ouis.Numquid scis potiꝰ
cur cocleare vocor. ¶ Trisiles greco nomine tripedes·quia au/
tē q̃tuor pedibꝰ insistūt abusiue tripedes dicunt.Inuasculis au
tē tria querunt que placeāt·manꝰ artificis·pondus argenti·splē
dor metalli

¶ De·Vasis· Potatorius· ¶ Ca·v·

Oculum a potando nominatum·est enim omne uas ī
quo bibendi est consuetudo. ¶ Fiale dicte qd̄ ex uitro
fiant. ¶ Vitrum enī grece hialin dicit. ¶ Patere fiale sunt
dicte ·uel q̃ in ipsis potare solemus uel q̃ patentes sunt dispan/
sisq̃ labris. ¶ Cratera calix est duas habēs ansas & est grecum
nomen. Declinatur autem apud eos· hic crater· nam latine·hec
cratera dicit·vnde psius·Si tibi crateras argēti·virgilius. Crate/
ras magno statuunt & uina coronant. Fiebant autem primū
a connexionibus uirgultay·vñ & dicte cratere
apocratin idest q̃ seinuicē teneant· ¶ Ciati quoq̃ & scifi cim/
bia & ipsa a poeculo sunt genera·ex quibus cimbia pocula fuit

ex similitudine cibe nauis. ¶ Emistis species poculi que ducti idest uno spiritu bibitur. ¶ Bachea primum a bacho quod est uinũ nomnitata·postea in usibus aquariis transit. ¶ Calices et calati & scale poculorũ genera antea ex ligno facta·inde & uocata·greci enim omne lignũ calon dicebant. ¶ Ampulla quasi ampla bulla similis est enim rotunditate bullis que ex spumis aquarum fiant atq; ita inflantur uento.

¶ De·Vasis·Vinariis·Et·Aquariis· ¶ Ca·vi·

Noforum uas ferens uinum. eno enim uinum est· De quo est illud. Vertitur enofori fundus sentencia nobis ¶ Flasce ex greco uocabulo dicte hec prouehendis acc recondendis fialis primũ facta sunt·vnde & nuucupate. Postea in usum uini transierunt manẽtee greco uocabulo·vñ sũpserunt inicium. ¶ Lagena & sicula gerca nomina sunt inflexa ex parte ut fierent latina·illi eni laginos·nos lagena·illi sicile nos siculam dicimus. ¶ Ydria genus uasis aquatilis per deriuationem uocata ydros enim grece aquam dicunt. ¶ Situla q̃ sitienbus apta sit ad bibendum quod uas greci cadum uocant. ¶ Catinũ uas fictile quod melius neutro dicitur q̃m masculino sicut & salinum dicitur uas aptum salibus. ¶ Orca est amphore species cui9 minore uocabulo urcius·diminutiuũ urciolus est. ¶ Scyphus in quo manus lauamus. ¶ Seriola est orcarum ordo directus uel uas fictile uini apud siriam primum excogitatũ sicut cilicisa & acilia nuncupate· vnde primũ adiecte sũt. ¶ Cupos & cupas a capiendo idest accipiendo aquas uel uinum uocatas vnde et caupones. ¶ Vtres ab utero. ¶ Mulgarium uas in quo mulguntur pecora·idem & mulcrum ab eo quod in eo mulgat̃ lac. ¶ Labrum uocatum eo q̃ in eo lauationem fieri solitum est infantũ cui9 diminutiuũ labellũ idest & alpheũ q̃ in eo ablutionem fieri solitum est. ¶ Pelues uocate q̃ pedes ibi lauentur. ¶ Sifon uas appellatum q̃ aquas sufflando fundat·vtunt̃ eni hoc in oriente·nã ubi senserũt domũ ardere currunt cũ sifoneis plenis aquis & extinguent incendia· sed cum eis aras expressis ad superiora aquis emundant.

¶ De·Vasis·Olearis· ¶ Ca·vii

Micadium uas oleariũ. ¶ Scortia uas oleariũ. eo quod sit ex corio dictũ. ¶ Alabastrum uas ungentariũ a lapide sui generis congnominatum·quẽ alabastricen uocat

qui incorrupte unguēta cōseruat. ¶ Pixides vascula unguētaria ex buxco facta· nā qđ nos buxū grecipixū uocant. ¶ Lenticula modicū uas eneum uel argenteum quadrangulū in latere aper/tū qđ et lechitum· est enim uas olei quo reges et sacerdotes vnguebantur· a liniendo dictum.

¶ De· Vasis· Coquinariis· et· Pistoriis ¶ Ca· viii

OMnia uasa coquendi causa parata cocula dicunt. Plau/tus· Aeneis coculis mihi excogitata est oīs mīa. ¶ Olla dicta ꝓ eo ꝙ ebulliat in ea aqua· igne subiecto· ut altius uapor emittatur· vnde & bulla dicitur quae in aqua uenti intus spiri/tu sustentatur. ¶ Patella quasi patula olla· est enim oribus pa/tentioribus. ¶ Caccabus & cucuma a sono feruoris cognomi/nantur· hec in grecis & latinis conmunia nomina habent· sed utrum latini a grecis· an greci a latinis hec uocabula mutuasset incertum est· ¶ Lebete setenee sunt greco sermone uocate· sunt enim olle minores in usum coquēdi parate. ¶ Sartago ab stre/pitu soni uocata quando ardet in eo oleum. ¶ Tripedes appella te ꝙ tribus pedibus constēt has greci tripodas uocāt. ¶ Mola a sui rotunditate uocata ut mala pomorū sic & greci. ¶ Cribrū ꝙ ibi currat frumentum quasi currifrum. ¶ Rotabulum dictū a proruendo stercora siue ignes panis coquendi gracia.

¶ De· Vasis· Repositoriis· ¶ Ca· viiii

GAzofilacium arca est ubi colliguntur in templo ea que ad indigentiam pauperum mittunt̄ conpositū est autē nomen de lingua persa et greca· gaza eni lingua persarū thesaurum filiacion grece custodia interpretat̄. ¶ Arca dicta ꝙ arceat uisum atq; ꝓhibeat· hinc & arcanum idest secretū· vnde ceteri arcentur. ¶ Cibutum grecum nomen est quod nos arcā dicimus. ¶ Loculus ad aliquid ponēdi ī terra factus locus seu ad uestes uel pecuniam custodiendam· vñ & ꝑ diminutionem dicitur. ¶ Mozicia quasi modicia· vnde et modium· ʒ· ꝑ· d· sicut solent itali dicere· hozie pro hodie. ¶ Saccus a sago dictus ꝙ eo consuto efficiatur q̄si sagus. ¶ Marsuppium saculus nummoꝝ quē greci marsippa appellant· quedā eni greca nomina ī latinū paulo inflectuntur propter romanū eloquiū. ¶ Sistarcie nau/tarum sunt ab eo ꝙ sute sunt. ¶ Inuolucrum dictū qđ aliquid in se teneat inuolutum. ¶ Fiscus saculus est publicus· vnde & fiscelle & fiscine dicunt̄· hunc habent exactores et in eo mittūt

debitum publicum quod redditur regibus· fiscus autem prime positionis ē· deriuatiuū fiscina· diminutiuū fiscella. ¶ Canistrū fissis cannis contexitur· vnde & nuncupatum alii grecū asserūt ¶ Cistella a costis ex canna uel ligno q̄bus contexit̄ nominata. ¶ Cophinus est uas ex uirgulti saptū mundare stercora & terram portare· De quo dicit psalmista pro israhel. Manus eius in cophino seruierunt· Dictus autem cophinus quasi cauus. ¶ Corbes dicti q̄ curuatis uirgis contexunt̄. ¶ Sporta uel qd̄ ab sparco fieri solet· uel qd̄ exportet aliquid. ¶ Spartus uero est frutex uirgolus sic foliis ab asperitate· vocat9 similis carici herbe & funes de eo conficiuntur.

¶ De· Vasis· Luminariorum· ¶ Ca· x.

AB igne colendo et lingua antiqui appellauerunt focum fos eni grece latine ignis est· vnde & iuxta philosophos quosdam cuncta procreantur· & reuera sine calore nihil nascitur adeo ut de septentrione dicatur· Sterili non quicquam frigore gigni· ¶ Varro autem focos ait dictos q̄ foueant ignes· Nam ignis ipsa flamma est· quicquid autem igné fouet focus uocatur· seu ara sit· siue quid aliud in quo ignis fouet̄. ¶ Lucerna a licinio dicta est· vnde & breuis est· lu ut p̄sius. Disposite & pinguem nebulam uomuere lucerne· si enim a luce diceretur non staret uersus. ¶ Licinius auté quasi lucinius· Est eni cádela lucerne. ¶ Candelabrum a candelis dictū quasi candelaforū q̄ candelā ferat. ¶ Cereus p̄ deriuationé a cera nō habet ex quo formatur· De quo quidam. Hic tibi nocturnos prestabo cereu signes. Subducta luce altera lux tibi sum. ¶ Candela a cadédo dicit̄ eo q̄ candédo deleat̄. ¶ Lucunaria pédentia lumina q̄si lacunaria idest in aere lucentia. ¶ Funalia dicunt̄ quae intra cerā sunt dicta a funibus· quos ante usum papiri cera circundatos habuere maiores· vñ & funera dicunt̄. Funalia auté greci scolaces dicunt q̄ sint scolicie· hoc est mortis· hos romani funes & funalia nominabát. ¶ Funalia candelabra apud ueteres extantes stimulos habuerūt abuncos q̄bus funiculi cera uel huiusce modi alimento luminis obliti figebantur· idem itaq; et stimuli preacuti funalia dicebant̄. ¶ Lampas flamma est in uertice lucens dicta q̄ lambentis motū ostendere uideatur. ¶ Fax dicta q̄ focos faciat cuius diminutiuū facula. ¶ Laterna inde uocat̄ q̄ lucem interius habeat clausam fit enim ex uitro recluso intus

lumine ut uenti flatus adire nõ possit & ad prebendũ lumẽ fa/
cile ubiq; circumferat. ¶ Lucubrum uocatũ q; luceat in umbra
est enim modicus ignis qui solet ex tenui stuppa ceraq; formari
¶ Pira est que in modum aere ex lignis construi solet ut ardeat
Pir enim ignis dicit·sed pira est ipsa lignoꝝ congeries cũ nõ dũ
ardet· ¶ Rogus est cũ ardere ceperit. ¶ Bustu uero iã exustum
uocatur. ¶ Farrus turris est maxima quã greci ac latini in com/
mune ex ipsius rei usu farũ appellauerũt· eo q; flammaꝝ indi/
cio longe uideatur a nauigãtibus sicut supra diximus· qualem
ptholomeus iuxta alexandriã cõstruxisse octigentis talẽtis tra/
ditur·vsus eius est nocturno nauiũ cursu ignes ostendere ad p
nuncianda uada portusq; introitus· ne decepti tenebris nauigã
tes in scopulos incidant·nam alexandria fallacibus uadis in si/
diosis accessus habet.Nunc igit in porticib9 machinas ad plu/
cẽdi ministeriũ fabricas foros dicũt· nã fos· lux foros visio dicit
Vnde & lucifer grece fosforos appellatur.

¶ De·Lectis·et·Sellis. ¶ Ca·xi

Lectice a lectis herbis uocate. ¶ Stratus ab sternẽdo dict9
q̃si storiatus in his solis antiq ad dormiendũ accubabant
Nondũ laneis stramẽtis reptis. ¶ Storia q; sit terra strata. ¶ Ca/
ma est breuis et circa terrã·greci enĩ cami breue dicũt. ¶ Cubile
est cubãdi locus. ¶ Grabatũ grecũ. ¶ Baionola ẽ lectus qui in/
itinere baiolat ab a iulando idest deportãdo. ¶ Puluinar lect9
diuitũ· est inde & puluillus. ¶ Spinge sũt in q bus sũt spigate
efficies quos nos grifos dicimus. ¶ Punicani lecti parui et hu/
miles primũ a cartagine aduecti et ide nominati. ¶ Lectice siue
plutei lecti· De quibus salustius· rufus de uita sua· Prima iquit
cõtra cõsuetudinẽ iperatoꝝ ipse ꝓ lectis lecticis utebat. ¶ Spõ/
da autẽ exterior pars lecti·plute9 interior. ¶ Genrales lecti ꝓprie
sũt qui sternunt puellis nubentibus· dicti aũt a gerãdis liberis
¶ Cunabula sũt lecti in q bus infãtes iacere ꝯsueuerũt dicta q;
partui adhibẽt q̃si cinabula·nã cine est grece eniti. ¶ Feretrum
dicit eo q; in eo mortui deferant et ẽ grecũ nomẽ·nã feretrõ dicit
·.dest à ferẽdo· nã latine capulus dicit qd
sup capita hominũ ferat·sic plaut9 ait. Capulari ꝯsenex idest ui/
cinus caupulo. ¶ Scamna sunt quae lectis altioribꝯ ad ponũt
dicta aũt ab scãdendo· hic & scabelli qui lectis paruis uel sellis
ab ascensu apponunt. ¶ Scabellum aut & subpedaneum dicit

nam qđ dicūt greci ipopodiō dixerūt·latini scabillū· nā et alii dixerūt subpedaneū quod sub pedibus sit. ¶ Scansilia gradus sunt ubi honorati in sedibus sedēt. ¶ Sedes dicte quoniā apud veteres romanos nō erat usus accūbendi·vñ et ꝯsedere dicebant̄ Postea ut ait varro de uita populi romani uiri discūbere ceperūt Mulieres sedere quia turpis uisus ē in muliere accubitus ·sedes singulari numero ꝓprie regni ē·q grece thronos dicit̄. ¶ Thronum greci dicūt· nos solium. ¶ Subsellia uero ceteroꝝ cathedre doctoꝝ. ¶ Soliū i quo reges sedēt ꝓpter tutelā corporis sui·secundū quosdā a soliditate dictū q̄si solidū secundū alios ꝑ antisticon q̄si solidū a sedēdo·vñ & sella q̄si seda dicta ē·& subsellia q̄si subsedia. Selle curule serāt in q̄bus magistratus sedētes iura reddebāt·Dicti aūt curules quia apud ueteres p̄tores & cōsules ꝓpter itineris longinquitatē curru foro ꝓuehebant̄. Selle aūt quae post eos uehebant· q̄bus sedētes dicere iura solebāt a cursu curules selle sūt nominate. ¶ Tripodes scānelli sūt habētes tres pedes sꝫ et cadelabra tripoda sūt q̄a similit̄ ꝫ habēt pedes.

¶ De·Vehiculis. ¶ Ca·xii

CArrū a cardine rotaꝝ dictū·vñ et curr9 dicti rotas q̄ habere uidēt̄. ¶ Rota autē dicta q̄ ruat et rotundū a rota uocatū ¶ Reda gen9 ē uehiculi q̄tuor rotaꝝ· has antiq̄ retas dicebāt ꝓpter q̄ habēt rotas. ¶ Carpetū pōpaticū uehiculi gen9 q̄si carrū pōpaticū. ¶ Plaustrū uehicu ū duaꝝ rotaꝝ· q̄b9 onera deferūt̄·et dictū plaustrū q̄a uoluit̄ q̄si diceret pilaustrū ¶ Carracuciū uehiculū altissimaꝝ rotaꝝ q̄si carrū acutū. ¶ Capsus carruca undiq̄ cōtecta q̄si capsa. ¶ Pilentū uel pretorritū cōtecta q̄tuor rotaꝝ uehicula q̄bus matrone oli utebant̄· Virgilius. Pilētis mates mollibus·Oratius· Plures calones atq̄ caballi pascēdi deducēdi p̄torrita· Erant aūt antea pilenta ueneti coloris nō ut nunc sunt rosati q̄bus nisi castema trone uti nō poterāt sicut nec uittis. ¶ Basterna uehiculū itineris· q̄si in esterna mollib9 frumentis cōposita a duobus animalibus deportatur.

¶ De·Reliquis·quae·in usu·habent̄· ¶ Ca·xiii

BAculus a bacho reptore uitis fert̄ inuētus i quo homines moti uino inniterent̄· sicut autē a bacco baculus·ita a bacculo baccillū ꝑ diminutionē. ¶ Fustes q̄ prefixi in terram stent quos palos rustici uocāt·q̄bus iuuenes ꝓ criminib9 feriunt̄. ¶ Vectes dicti q̄ manib9 uectent̄.vñ ostia saxaq̄ euellunt

Forfices secundm aethimologiam · si a filo dicunt f ponitur ut forfices que sunt sartorum · si a pilo p · p · ut forpices que sunt tonsorum · si ab accipiendo · c · ut forcipes eo q̃ formum capiant quae sunt fabrorum · formum enim dixerunt antiqui calidum vnde et formosus · de quibus omnibus scribitur hic uersus for/ sice pila filos cape forpice forricipe ferrum. Nouacula ferrum subtile satisq; acutum dicta autem nouacula eo qd' innouet faci em. Pectinem dicti eo q̃ pexos capillos faciat atq; cõpositos. Calamistrum acus est quae calefacta et adhibita calefacit et intorquet & capillos · vnde & calamistrati appellant qui comã torquent. Clauis dicta q̃ claudat et aperiat. Catena q̃ ca/ piendo teneat. Horologium q̃ ibi horas legamus idest colli/ gamus · est enim insolaris positum ubi a clauo p̃ lineas currit umbra quacumq; diei horam ostendat.

De Instrumentis Rusticis. Cã · xiiii

Vomer dictus est q̃ inhumum eruat seu ab euomendo terram · De quo lucretius. Vncus aratri ferreus occulto descressit uomer in aruis · Sumitq; per detrimenta ful/ gorem. Aratrum ab arando terram uocatum q̃si araterium. Buris est curuamentum aratri dictum quasi bosdra q̃ sit in similitudinem caude bouis. Dentale est aratri pars prima in ea uomer inducitur quasi daens. Cutelli a cultura dicti eo q̃ ex ipsis putationẽ ueteres arbore utebant et uite priusquã falces essent repte. Falx est qua arbores putantur & uites · dicta aut falx q̃ hac primũ milites herbam filicẽ solebant abscidere · vnde est illud. Pax me certa ducis placidos curuauit in usus · Agrico le · nunc sum militis ante fui. Falcastrum a similitudie falcis uocatũ · est autem ferramentũ curuũ cum manubrio longo ad densitatem ueprium succidendam · hii et runcones dicti quibus uepres secantur a runcando dicti. Serrula est pretenuis lami/ na ferri dentiũ mordacitate resecãs arbores seu ramos. Rastra quoque aut aradẽdo terrã aut araritate dentiũ dicta. Ligones q̃ terram leuent quasi leuones. Scudicia dicta eo q̃ circa codi cem terram aperiat et quãuis eius usus in reliquis operibus ha/ beatur nomen tamẽ ex codice retinet · hanc alii generaliter fosso/ riam uocant q̃ foueam faciat q̃si fouessoriã. Sarculus autem simplices uel bicornes. Sarculum ferrũ fossoriũ est habẽs duos dentes · a sarriendo idest fodiando dictũ. Pastinatum uocant

agricole ferramentum bifurcum quo semina panguntur· vnde etiá repastinare dicte sunt uinee ueteres que refodiunt. ¶ Cilin/drus lapis est teres in modum colúne qui a uolubilitate nomé accepit·de quo virgilius. Area cú primis ingenti equanda cilin/dro·& uertenda manu. ¶ Tribula genus uehiculi· vnde terunt frumēta & ab hoc ita uocatum· ¶ Pala que uentilabrum uulgo dicitur a uétilandis paleis nominata. ¶ Forcille dicte eo q̃ his frumenta cellunt idest mouentur·vnde & oscilla dicta ab eo q̃ scillant hoc est moueant ora· nam cillire est mouere. ¶ Tessare sunt quibus frumentorum numerus designatur. ¶ Trapedum mola oliuaria. ¶ Prelum trabes quo uua calcata premitur a pre/mendo uocatum quasi pressoriú. ¶ Lacus prelum quo premit oleú quo liquatur ꝓfluat et quo ab uuis uel oliuis torquendo oleú uinumq; exigit. ¶ Verenes a uehere idest exportare nomi/nate·qualus corbes colaq; prelorum ꝑ qué mustum fluit· a co/lando dictus. ¶ Fiscium quasi fisculú a colando oleum dictú uel q̃si fiscella olei.

¶ De·Instrumentis·Hortorum· ¶ Ca·xv

Rota dicta·q̃ quasi ruat·Est enim machina·ꝑ q̃m aflu mine aqua extrahitur·Lucrecius·Influuio uersare rotas atq; austra uidemus. ¶ Austra autē idest rota ab hauri endo aquas dicta. ¶ Girgillus q̃ in giro uertat· est enim lignú intarnsuersa partica mobile exquo funis cum situla uel utre im/puteum dimittitur hauriende aque causa. ¶ Telonem hortolani uocant lignú longum quo hauriunt aquas· Et dictus telon a longitudine·telon enim dicit iuxta grecos quicquid longú est vnde et mustela uocata quasi mus longus· hoc instrumentum ispani ciconiam uocat ꝓpter q̃ imitetur eiusdē nominis auem leuantis ac deponentis rostrum dum clangit. ¶ Lupus qui & canicula ferreus· arpax q̃ siquid inputeú decidit rapit et exhit· vnde & nomē accepit. ¶ Arpax autem dictus quia arripit·arpe enim est grece rapere.

¶ De·Instrumentis·Equorum· ¶ Ca·xvi

Alere ornamenta equorum sunt & est sermo graecus. ¶ Frena dicta quod equos fremere cogant·uelqd̃ hoc equi frendant idest imprimant dentibus & obmorde/ant· vnde & nefrendes dicti adhuc lactantes porculi q̃ nondu aliquid frendāt idest cōminuant dentib9·hic et fabula fresa que

moluta est. ¶ Lupati sunt freni asperrimi dicti· uel lupati a lu/
pinis dentibus qui inequales sunt· vnde etiam eorum morsus
uehementer obest. ¶ Chamus genus asperi freni· quo caballi su/
perbi coerceri solent· dictus a curuitate· chamus enim greci cur/
uum dicunt. ¶ Habene ab habendo dicte q̃ his equos habea/
mus hoc est teneamus· vnde et equabiles dicti. Nec & retina/
cula a retinendo lora. ¶ Capistrum a capite iumenterum dicti.
¶ Sella a sedendo quasi seda. ¶ Antella quasi ante sellam· sicut
et postela quasi post sellam. ¶ Cingula hominum generis neu
tri sunt· Nam animalium genere feminio dicimus has cingu/
las. ¶ Sagma quae corrupte uulgo salma dicitur ab stratu sa/
gorum uocatur· vnde & caballus sagmarius mula sagmaria.
¶ Capitulum funis a capiendo qd̃ in eo indomita iumenta cõ/
prehendantur. ¶ Calcaria dicta quia in calce hominis ligantur
idest in pedis posteriore parte ad stimulandos equos q̃ bus aut
pungnandum est aut currendum ꝓpter pigriciam animalium
aut timorem· nã ex timore stimuli nuncupati licet sint et libi/
dinis stimuli ¶ Strigiles nuncupati a tergendo q̃ equi tergan/
tur. ¶ Caracter est ferrum coloratũ quo note pecudibus inurũt
Caracter autem grece· latine forma dicitur. ¶ Cauterium dicti
q̃si cauturium quod urat & prouida sit in eum seueraq̃ cautio
ut dum uidetur cuius sit auaricia refrenetur· quod interdum pro
signo· interdum pro cura adhibetur ut uis morbi ignis ardore
siccetur.

Deo· Gracias.

Isidori iunioris hispalensis episcopi· Ethimologiarum libri
numero viginti· finiunt foeliciter. Per· Gintherum zainer ex
Reutlingen progenitum· literis impressi abenis. Anno
ab incarnatione domini. Millesimo Quadringentesimo
Septuagesimo secundo. Decimanona die. Mensis· nouẽbris.

265.